

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту

ОСОБИСТІТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Матеріали
ХІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Львів, 24 травня 2024 р.

Львів – 2024

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 25 квітня 2024 року, протокол № 5.

Рецензенти:

Жигайло Наталія Ігорівна – доктор психологічних наук, професор;
Діденко Олександр Васильович – доктор педагогічних наук, професор.

Особистість в екстремальних умовах: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 травня 2024 р., м. Львів).
Львів, 2024. 244 с.

Редакційна колегія:

доктор психологічних наук, доцент **Сірко Р. І.**;
доктор педагогічних наук, професор **Литвин А. В.**;
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Руденко Л. А.**;
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович С. М.** (упорядник);
кандидат психологічних наук, доцент **Стельмах О. В.**;
кандидат психологічних наук, доцент **Яремко Р. Я.**

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються психологічні особливості професійної діяльності фахівців ризиконебезпечних професій в умовах війни; психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійно-екстремальної діяльності; сучасний стан і перспективи психологічної реабілітації особистості в умовах воєнного стану; міждисциплінарні гуманітарні аспекти підготовки та діяльності особистості в екстремальних умовах.

Для науковців у галузі психології та педагогіки, психологів-практиків і педагогів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, аспірантів, ад'юнктів, докторантів.

Матеріали подано в авторській редакції.

<i>Галина Брославська</i> Психічний стан учасників освітнього процесу небезпечних зон проживання	153
<i>Ліліана Кудрик</i> Розвиток емоційного інтелекту особистості засобами культурно-дозвіллевої діяльності	158
<i>Роман Яремко, Каріна Дида</i> Психологічні особливості деструктивної поведінки у підлітковому віці	163
<i>Олег Лозинський, Тетяна Конівіцька</i> Міжкафедральна лабораторія соціально-психологічної реабілітації в умовах війни	166
<i>Марія Козігора, Сергій Марчук</i> Психологічна стійкість педагога в умовах війни	170
<i>Юрій Кухта, Андрій Литвин</i> Організація дуальної форми здобуття професійної освіти	173
<i>Ольга Лозинська</i> Гумор – «ментальна броня» у військовому конфлікті	177
<i>Марія Навитка</i> Глобальні виклики та місцеві рішення у формуванні компетентностей іт-спеціалістів	182
<i>Галина Брезіцька</i> Особливості професійної підготовки майбутніх кухарів в умовах воєнного стану	186
<i>Вікторія Боднарчук</i> Студія акторської майстерності як осередок розвитку національно-патріотичної свідомості молоді в умовах війни	191
<i>Орест Вачков</i> Застосування теорії внутрішньогрупової ідентичності Г. Олпорта для подолання соціальних упереджень до учасників активного дозвілля	194
<i>Олена Петринич</i> Адаптація як перший досвід соціалізації та її ускладнення віковою кризою	198

свого тіла. Описуючи цитатою з книги І. Ялома: «Я почуваюся мертвою і завдаю собі болю, аби відчутти, що живу. Я нічого не відчуваю, тож маю наражатися на ризик, аби повернутися до життя. Але це ненадовго вирішує мою проблему. Зрештою мені стає соромно – і я відчуваю ще сильніше омертвіння й порожнечу», – варто зазначити, що боротися потрібно не з наслідками, а з причиною виникнення подібної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аутоагресивна поведінка підлітків: монографія / О. В. Погорілко та ін. Полтава, 2017. 141 с. URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/7198/1/Autoagresivna%20поведінка%20pidlitkiv.pdf>.
2. Мінц М. О. Соціологія девіантної поведінки: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 244 с.
3. Diagnostic and statistical manual of mental disorders fifth edition. Washington DC, London, England: American Psychiatric Association. 992 p.
4. Durkheim É. Suicide A study in sociology / ed. by G. Simpson; trans. from french by John A. Spaulding and George Simpson. London and New York: the Taylor & Francis e-Library, 2005. 427 p. URL: <https://www.gacbe.ac.in/images/E%20books/Durkheim%20-%20Suicide%20-%20A%20study%20in%20sociology.pdf>.
5. Menninger K. Man against himself. New York: A Harvest Book, 1985. 495 p.

УДК 374.72

Олег Лозинський, м. Львів
Тетяна Конівіцька, м. Львів

МІЖКАФЕДРАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Реабілітація є тимчасовою сторонньою підтримкою з метою активізації сил людини (або її опікунів), щоб переступити через нещастя, які зруйнували її попереднє життя, розвинути здатність самостійно брати відповідальність за власне життя у сьогоденні та майбутньому.

Проблема соціально-психологічної реабілітації громадян, що зазнали екстремальних життєвих обставин, є комплексною, торкається матеріальних, медичних, соціальних, психологічних, мовно-культурних, світоглядних аспектів налагодження життя людини у нових обставинах. Розв'язувати такі комплексні проблеми не завжди доцільно в межах однієї професійної сфери. Більш ефективним є концентрація

зусиль соціальних працівників, лікарів, реабілітологів, психологів, фахівців сфери культури, мистецтва, спорту.

Університет (зокрема ЛДУБЖД) може створити таку експериментальну *міждисциплінарну, міжкафедральну* лабораторію соціально-психологічної реабілітації – *реабілітаційний центр, реабілітаційна лабораторія, реабілітаційна студія і т.п.* Важливо зберігати саме міждисциплінарний підхід, що поєднує можливості та зусилля спеціалістів суміжних напрямків реабілітації – соціальних працівників, медичних працівників, фізіотерапевтів, психологів, соціальних педагогів, культурологів тощо. Здобувачі вищої освіти спеціальностей «Соціальна робота», «Екстремальна та кризова психологія», «Практична психологія» та викладачі отримують в таких багатофункціональних міжкафедральних реабілітаційних центрах можливість ознайомитись і засвоїти різні напрями і техніки реабілітації, набути розуміння і досвід комплексного супроводу потребуючих громадян з огляду на їх життєву ситуацію.

Акцентують на основних видах реабілітації: 1) медична (лікувальна), оздоровча, психіатрична; 2) соціально-психологічна, освітня; 3) соціальна, економічна, професійна, кримінально-правова, моральна. Кожен з названих видів реабілітації має свою предметну сферу, методи і техніки.

1) **Медична реабілітація** – спрямована на максимально можливе відновлення здоров'я людини після перенесеного захворювання, оперативного втручання, на компенсацію порушених чи повністю втрачених функцій організму (або частин тіла). Це, зокрема: а) відновлення соматично хворих людей до здорового фізичного стану та працездатності; б) компенсація постраждалому від важких травм та ампутацій втрачених частин тіла, набуття навиків користування протезами і т.п., відновлення вигляду обличчя засобами косметичної хірургії; в) набуття навичок осіб з інвалідністю до самообслуговування (з дефектами слуху, зору, координації руху тіла, тощо) та допомога членам їх сімей, опікунам; г) супровід пацієнтів з психічними розладами та допомога членам їх сімей, опікунам; д) супровід людей з алко-, нарко-, токсикозалежністю, ігromanією з метою повернення їх до здорового способу життя.

2) **Соціально-психологічна реабілітація** – спрямована на створення умов для інтеграції людини у суспільство, здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності. Це відновлювальні заходи у таких напрямках: а) *персональний напрямок* – відновлення частково втраченої цілісності особистості, розбалансованості внаслідок стресу

(подолання абулії, відновлення пізнавальних психічних процесів, самоконтролю, життєвих мотивацій та волі, розширення світогляду, переоцінка цінностей і життєвих орієнтирів); б) *інструментальний напрямок* – відновлення недостатньої професійної самоефективності особистості (зміцнення самооцінки, профорієнтація, розвиток професійних навичок); в) *комунікативний напрямок* – підвищення комунікативної компетентності особистості (зокрема іноземною мовою чи мовою країни перебування для емігрантів), налагодження соціальних зв'язків, інтеграція в соціальне середовище, конструктивне розв'язання конфліктів» [1; 2; 3; 4; 5].

3) *Соціальна реабілітація* – відновлення соціального статусу людини, зокрема: а) *соціально-економічна реабілітація* – повернення потерпілій особі економічної, фінансової незалежності, соціальної повноцінності (оформлення документів на проживання для біженців чи емігрантів, соціальна допомога внутрішньо-переміщеним особам (ВПО), соціально-правовий захист жертвам торгівлі людьми, потерпілим від мародерства, крадіжок, шахрайства, зловживання службовим становищем, супровід колишніх ув'язнених); б) *професійна реабілітація* – професійне навчання та перенавчання, оволодіння новими трудовими навичками, працевлаштування, трудова адаптація, зокрема шляхом створення спеціально пристосованих робочих місць (для людей з інвалідністю, ВПО); в) *кримінально-правова реабілітація* – поновлення прав безпідставно звинуваченої людини, або особи, що зазнала насильства (полону, депортації, втрату громадянства, домашнього насильства, зґвалтування, катування, нелюдського поводження); г) *моральна реабілітація* – поновлення репутації людини, яка стала жертвою компрометації (жертви наклепу); відновлення репутації людини, яка вчинила злочин, однак відбула покарання, щиро покаялась і намагається повернутися до суспільства.

Як бачимо усі різновиди реабілітації мають свої чітко визначені цілі та вимагають адекватних технологій їх досягнення.

Серед методів соціальної та соціально-психологічної реабілітації є так звані *активні методи впливу*: *музикотерапія, кілотерапія, театротерапія, туризмотерапія, книготерапія, малювальна терапія, спортивно-танцювальна терапія, інженерно-конструкторська терапія, трудова терапія* та ін. У комплексі з іншими методами соціальної допомоги та супроводу вони дають позитивні результати для людей, які: а) пережили несприятливі життєві обставини; б) мають схильності до

шкідливих нав'язливих звичок (вживання алкоголю, наркотичних речовин, ігроманії, комп'ютерної чи інтернет-залежності і т.п.); в) переформатовують свою ідентичність у юнацькому, дорослому, пенсійному віці (емігранти, ВПО, демобілізовані, інваліди війни, безробітні, які зазнали насильства, пенсійного віку, колишні злочинці і т.п.).

Кожен з названих *активних методів терапевтичної реабілітації* застосовується з огляду на життєві обставини, в яких перебуває людина, а також зважаючи на її особистісно-психологічні особливості, спрямованість інтересів, фізичні можливості. Спільним для усіх перелічених активних методів реабілітації є ігровий творчий характер діяльності, завдяки якій люди не відчують зовнішнього тиску щодо себе, а переживають живу зацікавленість, залученість у спільну та суспільно корисну роботу, самомотивують і саморозвивають себе, поглиблюють взаємну комунікацію і взаємодію з іншими учасниками в реабілітаційних групах [6; 7].

Таким чином, на основі проведеного аналізу комплексної сутності проблеми реабілітації громадян очевидним є доцільність створення в університетах *міжкафедральних лабораторій соціально-психологічної реабілітації*, до діяльності яких доречно залучати спеціалістів з сфери психології, соціальної роботи, правознавства, культурології, тренерів (наставників) різних видів мистецтва, зокрема музики, кіно, образотворчого мистецтва, літератури, танцю, спорту. За таких умов здобувачі вищої освіти спеціальності «психологія», «соціальна робота» матимуть можливість засвоювати різні напрямки і техніки реабілітації, набувати досвід комплексного супроводу потребуючих громадян з огляду на їх життєву ситуацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Титаренко Т.М. Соціально-психологічна реабілітація особистості: етапи, технології, техніки. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713738/1/Соціально-психологічна%20реабілітація%20особистості.%20Етапи,%20технології,%20техніки.pdf>
2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>
3. Данилова Т. В. Організація і проведення соціально-психологічної реабілітації та професійного навчання дітей-інвалідів. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/10_2009/8.pdf.pdf
4. Єгорова К. Г. Структура соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у роботі майбутнього соціального

працівника. URL:

http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/19/part_1/24.pdf

5. Чупіна К. Соціально-психологічна реабілітація осіб з інвалідністю засобами інклюзивного туризму. Габітус. 2020. Вип. 12. Т. 1. С. 212–216. URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/12_2020/part_1/39.pdf
6. Конівіцька Т. Я. Риторичні аспекти діяльності психологів у надзвичайних ситуаціях. Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності: збірник праць учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів. Львів: ЛДУБЖД, 2019. С. 383–385. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6198/1/275-1406-1-PB.pdf>
7. Лозинський О., Кожушко-Лозинська І. Кінематограф як об'єкт психологічного дослідження. Психологічні виміри культури, економіки, управління. 2016. Вип. 8. С. 79–96. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/40ab8d90-7703-4c58-b2c7-cfd76346b101/content>

УДК 159.9+613.86:37.091.12.011.3-051

Марія Козігора, м. Луцьк

Сергій Марчук, м. Луцьк

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні події суттєво впливають на психологічний стан кожного громадянина України. Війна перетворює звичайний спосіб життя, примушуючи шукати виходи з ситуації для збереження власного життя та життя близьких. Чимало людей зі східних регіонів змушені змінювати місце проживання або лишаються вдома, ризикуючи своїм життям.

Під час повномасштабної війни кожен українець може пережити психологічні труднощі. Особливої уваги у цей складний час потребує цивільне населення, зокрема педагоги, які несуть відповідальність не лише за власне життя, а й за життя своїх учнів, що знаходяться на навчанні. Здобувачі освіти педагогічних закладів, готуючись до практики у школах, повинні бути готові як до того, що деякі діти можуть мати психологічні проблеми, так і до ситуацій, коли самі можуть зазнати подібних труднощів. Тому важливо вміти підтримувати не тільки інших, а й себе.

Т. Циганчук стверджує, що стресостійкість – це особливість особистості, яка впливає на те, як людина переживає стресові ситуації, і яка